

КОНФУЦИЙ ДОБРИЯТ ПЪТ МИСЛИ НА ВЕЛИКИЯ КИТАЙСКИ МЪДРЕЦ

Превод от немски: Фред Люпке, 1992

chitanka.info

КОНФУЦИЙ И НЕГОВИЯТ ДОБЪР ПЪТ

Кунг фу-тзе или К'унг-тцу — живял от 551 до 478 г. пр.н.е., — е станал известен в западния свят преди всичко с латинизираната форма на името си — Конфуций. По негово време територията на Китайската империя е била значително по-малка от сегашната. На запад границата се определяла от склоновете на планините западно от меридиана на Хсинган-фу; на север империята стигала отчасти до географската ширина на по-късната Китайска стена, на изток — отчасти до Янг-тзе.

Централната императорска власт /столица Ло-янг/ се разпаднала век преди раждането на Конфуций. Империята била всъщност обединение от държави, в което властвали князете на дузина ленни княжества. Слаба централна власт, постоянно съперничество и борби между ленните князе, правна несигурност във вътрешността, държавна и морална разруха — в такава безнадеждна политическа и социална атмосфера е живял учителят Кунг.

Той е роден в Хуфу в тогавашното княжество Лу като дете на старо рицарско семейство и следователно принадлежал към висшата класа. За неговия живот се разказва следното: От рано сключеният си брак той имал една дъщеря и един син, когото надживял. През 517 г. предприел пътешествие до Ло-янг, от което се върнал след една година. После в продължение на четиринадесет години се посветил на „учението“ — занимавал се с изучаване на китайската древност и с просветителска дейност, която скоро му донесла почит, тъй като в Китай от край време духовните люде се ползвали с особено уважение. Съществуват предположения, че по-късно е бил министър на правосъдието, но загубил поста си в резултат на интриги, поради което бил принуден да напусне родината си. За него отново започнал живот на странстващ учител. През следващите четиринадесет години той бил из съседните ленни владения, обкръжен от група постоянно сменящи се ученици. Едва на шестдесет и осем годишна възраст той се завърнал отново в Лу, където скоро починал в примирение. Неговият авторитет и слава още приживе били изключителни.

С учението си Конфуций се стреми да посочи пътя към спасението от моралното и политическо благо на своето време. Път, но накъде? Вероятно към една друга, по-добра духовна позиция и по такъв начин — към по-поносими условия на живот. Той изхождал от примера на древността такава, каквато е представена в устните и писмени предания. Затова пътят към по-светлото бъдеще за него минава през традицията на древността. Това е „Добрият път“, който за жалост бил заличен и по които отново смело поемал той и неговите привърженици. За Конфуций това е единствено възможният и правилен път. Следователно човек трябва да познава духовната традиция на древността, за да го открие. Познаването на тази традиция е предмет на неговото неуморно „учение“; да разбираш духовното съдържание на древността и да следваш неговата позиция — това е „Добрият път“. Но и двете неща означават формиране на характер; именно това се превръща в най-важната практическа цел на Конфуций.

Резултатът от неговото учение трябвало да се прояви на дело, защото той никога не е бил теоретик, а е преследвал винаги практически цели. Това е съдържанието на неговата просветителска дейност. Затова той не иска нищо друго, освен да предаде и интерпретира това, което е научил. Той не иска да бъде оригинален мислител или пък новатор. Традицията на древността говори сама за себе си.

Неговите учения имат единствената цел да предават на привържениците му това, което той смята за образец, и да посочват пътя към образцовото. При това той само в отделни случаи дава практически съвети — особено за формирането на характера и самовъзпитанието. В тези съвети той влага такъв смисъл, какъвто древните им придавали; те изрично били предназначени не за откъдния, а за реалния живот. При неговите учения, освен това, става дума не за обща философска или етична система; по начало при него система няма. Неговите учения никога и никъде не са метафизика, в никакъв случай не са и религия. С религиозни въпроси той въобще не се занимава. Старата народна религия, особено култът към духове и кумири за него е нещо дадено, което, идвайки от древността само по себе си е добро /идеята за централната космическа сила на Тао при него все още не личи/. Естествена даденост за него е и рязкото разграничение между простолюдието и социално по-

високопоставените. Нали това е дело на небето — а да спекулираш с него би било безсмислено, дори греховно. Конфуций никога не е искал да бъде социален реформатор. Той бил изключително скромен. Никога нищо друго не е искал да постигне, освен да изведе своите ученици на „Добрият път“, т.е. на пътя на легендарните владетели от древността като Яо, Шун и Йю.

Връщането към духовното начало на древността, при което не се преследват материални цели, а идеални ценности, е учение, което се обръща към „малцината“, защото изисква определена духовна диспозиция и свободно време /макар Конфуций винаги да е твърдял, че всеки може да дойде при него, за да учи и да бъде поучаван/. Така неговите учения от самото начало придобиват аристократическа черта. Аристократически черти притежава и идеалният тип човек, който Конфуций се стреми да изгради — „Благородният“.

Благороден се става чрез формиране на характера и самовъзпитание по „Добрият път“. Теоретически всеки може да стане Благороден. Благородните се открояват като бели точки от масата на народа, различавайки се от нея по своето вътрешно и външно поведение, по което те самите също се разпознават непосредствено. За тях може да се говори като за духовен корпус. Много е точно сравнението между конфуцианският Благороден и английският Джентълмен. Върху съдбата на ученията на Конфуций тук не можем да се спрем подробно. Нека имаме предвид, че Китай в продължение на повече от две хилядолетия чак до началото на нашия век е бил управляван по тях. Нека също посочим, че ученията на Учителя Кунг, след като десетилетия на ред са били считани за ерес /особено по време на културната революция/, днес в Китай отново се цитират и почитат.

Събраните в този том текстове в по-голямата си част са взети от книгата „ЛУН-Ю“, което означава „Разговори“ — сборник от разговори с негови ученици и представители на обществеността. Книгата „ЛУН-Ю“ принадлежи към най-важните извори за конфуцианския мисловен свят. Състои се от стотици цитати на Конфуций, афоризми и кратки разговори, които са събрани в двадесет книги без всякакво подреждане. Въпросът, колко от тях са автентични, остава открит.

Компилацията на книгата е осъществена стотици години след смъртта на Конфуций и следователно съдържа части, писани по различно време, включително и в постконфуциански столетия. В нашата компиляция съответните книги са посочени с римски числа, а подзаглавията — с арабски цифри.

Урсула фон Манголдт и Фриц Верле

ДОБРИЯТ ПЪТ

Учителят рече:

Да предпочетеш добрия път пред други пътища е по-добре, отколкото само да го познаваш; с него да си щастлив е по-добре, отколкото само да го предпочетеш. Избирайте добрия път! VI, 18

Бъди с неизменна вярност, обичай учението, бъди всякога готов да пожертвуваш живота си, за да отблъснеш нападенията срещу добрия път! Не отивай в страна, тръгнала по опасни пътища. Не оставай в страна, в която господстват размирици. Когато повечето хора под небето следват добрия път, тогава излез напред; щом не е така — скрий се. Ако твоята собствена страна се намира на добрия път, ще бъде позор да си безпомощен и непознат; ако е иначе, считай за позор да си богат и почитан. VIII, 13

Навярно можеш да изведеш човека на добрия път, но не и да го принудиш да продължи по него. VIII, 9

Тзе-чанг попита за пътя на добрите хора.

Учителят рече:

Който не стъпва по следите на дедите, не може да очаква, че ще открие пътя към вътрешното, към същността. XI, 19

Тзе-кунг попита:

Какъв трябва да бъде човек, за да го наричат „добър рицар на пътя“?

Учителят рече:

Този, чиято съвест обуздава преследването на собствените цели и който като пратеник в далечни страни не позори възложените му от неговия княз поръчения — той може да бъде наречен истински рицар.

Тзе-кунг каза:

Може ли да си позволя въпроса: кой би се доближил до него?

Учителят рече:

Този, когото роднините хвалят заради детското му страхопочитание, а приятелите от село — заради уважението му към своите родители.

Тзе-кунг каза:

Може ли да си позволя още един въпрос? Кой друг би заслужил да се доближи до рицаря?

Учителят рече:

Който винаги държи на думата си, който не предприема нищо, което не може да доведе до край; такъв човек би живял при най-скромни условия, но въпреки това трябва да му отредим следващото място.

Тзе-кунг попита:

Какво би казал за тези, които сега управляват?

Учителят отвърна:

Ах, сбирщина от грабливи кариеристи; не заслужават внимание.
XIII, 2

Служителят Ванг-сун-чия попита за смисъла на израза: „По-добре да служиш на печка, отколкото на кумирските скрижали.“

Учителят рече:

Не е вярно. Този, който отправя хули срещу небето, не може повече да очаква добро от него. III, 13

Учителят рече:

Висок пост, заеман от хора с тесен кръгзор, ритуали и форми, извършвани без страхопочитание; скръбни обичаи, следвани без

вътрешно съпричастие — това са все неща, които да гледам, не мога да понеса. III, 26

Нека в началото човек да бъде подбуждан от текстовете на песните, след това — щом стъпи на здрава основа — нека се усъвършенства чрез примера на ритуалите и формите, а накрая — чрез музиката. VIII, 8

Учителят рече:

Колко прекрасна е само силата на средния път! Че тя рядко се среща при обикновения народ, се знае открай време. I, 27

Ян Чию каза:

Твоят път ми харесва, но той изисква сили, каквито не притежавам.

Учителят рече:

Който се пресилва, рухва наред пътя. Ти обаче постави разсъдливо границата. VI, 10

Мъдрият Чи-вен-тзе винаги обмислял три пъти, преди да действа. Когато учителят чу това рече:

Два пъти би било достатъчно. V, 19

Тзе-кунг попита:

Кой е по-добър — Ши или Шанг?

Учителят рече:

Ши отива твърде далече, а Шанг не отива достатъчно далече.

Тзе-кунг каза:

Тогава Ши го превъзхожда.

Учителят рече:

Да отидеш твърде далеч, е също така лошо, както и да не отидеш достатъчно далече. XI, 15

Когато не намирам хора за общуване, които да вървят по средния път, неудържимите и прибързаните са ми по-мили, защото неудържимите все пак се налагат, а за похвала на прибързаните трябва да се каже поне това, че има неща, които те оставят недовършени. III, 21

Учителят рече:

Който не се замисля върху това, което е далеч, го заплашва близко зло. XV, 11

Учителят рече:

За това, което е минало и свършено; не се спори. Това, което е вече сторено, не се критикува; това, което отдавна принадлежи на миналото, не се съди повече. III, 21

Тзе-кунг каза:

Да предположим, че човек притежава скъпоценно бижу — трябва ли да го увие и да го пази в кутия, или трябва да се опита да получи възможно най-добрата цена за него?

Учителят рече:

Сигурно ще е по-добре да го продаде! Аз съм човек, който все чака предложения. IX, 12

Учителят рече:

Това, което е важно в живота на един човек е добродетелността. Не я ли притежава, той може да говори за късмет, ако все пак успее да се справи в живота. VI, 17

Който работи по грешна нишка, разваля цялата тъкан. II, 16

Учителят рече:

В древни времена се въздържаха от думи, страхували се от позора, който бил неизбежен, ако делата не отговарят на думите. IV, 22

Да имаш недостатъци и да не се помъчиш да ги поправиш, това значи наистина да имаш недостатъци. XV, 29

Да заемеш сериозна и строга стойка, докато вътрешно трепериш, то — ако вземем пример от ежедневието — това е също така непристойно, както, ако тайно се промъкваш на места, където нямаш право да бъдеш, или изкъртиш дупка и минеш през нея вместо през вратата. XVIII, 12

Учителят рече:

Гладките думи вредят на характера. Нетърпението в дребните неща може да развали големи планове. XV, 26

Който разхищава, често става дързък; който е пестелив, често става алчен. Но дързостта е много по-тежък недостатък от алчността. VII, 35

Учителят рече:

Да правиш жертвоприношение за чужди кумири, а не за своите, не е пристойно. Да виждаш правдата и да не постъпваш според нея — е страхливост. II, 24

Учителят рече:

Първо и преди всичко: Бъдете лоялни и спазвайте обещанията си! Не бъди приятел с тези, които не са равни с теб! Направите ли грешка, не се срамувайте да я признаете и да я поправите! IX, 24

Учителят Кунг рече:

Има три вида приятели, които носят добро, и три вида, които погубват:

Приятелство с искрени, с верни до смърт хора и с такива, които много знаят — е плодно. Приятелството с черногледци, с опортюнисти и с такива, които ловко приказват — е пагубно. XVI, 4

Тзе-кунг попита:

Докъде се простира приятелството?

Учителят рече:

Бъди спрямо приятелите си искрен и дискретен. Не стигнеш ли с това далеч, откажи се. Недей стига в старанието си до унижение. XII, 23

Учителят Кунг рече:

Има хора, с които можеш да се учиш заедно, но не и да напреднеш; с други можеш да напреднеш, но не и да работиш съвместно; а има и такива, до които можеш да стоиш, но не и да се разбираш с тях. IX, 29

Учителят рече:

Напразно съм дирил онзи, чийто стремеж да изгради своя характер е толкова силен, колкото е силен инстинктът за сексуалните му потребности. XV, 12

Няма смисъл да се съветваш с такива, които следват други пътища. XV, 39

Можете да ограбите три войски на техния вожд, но да промените мнението и на най-нищожния селянин — не можете. X, 25

Само най-мъдрите и най-глупавите не могат да се променят. XVII, 3

Тзе-кунг каза:

Това, което не искам друг да стори на мен, аз също не правя на другите.

Учителят рече:

Още не си стигнал дотам. V, 11

Един Благороден бе обезпокоен от крадци. Той попита Учителя какво да направи. Учителят Кунг отговори:

Да беше освободен от алчността, те не биха имали какво да ти откраднат, дори срещу пари. XII, 18

Учителят рече:

Следи точно какво някой иска; внимавай с какви средства той преследва своите цели; разбери от какво той изпитва задоволство; ще може ли тогава истинската способност на човека да остане скрита за тебе? II, 10

Някой попита:

Какво означава, когато се казва: „Противопоставяй на враждебността силата на твоята личност?“

Учителят рече:

Какво значи тук сила на личността? Заставай открито пред враговете и противопоставяй силата на твоята личност на останалите. VI, 36

Учителят рече:

Да не говориш за добрия път с някого, с когото би могъл да говориш за това, означава да лишиш един човек от полза. Който наистина е мъдър, не пропуска възможността да бъде от полза на друг човек. Той също така не си пилее и думите. XV, 7

Учителят Кунг каза:

Най-високо стоят тези, които по рождение са мъдри. Най-близо до тях са тези, които чрез учене стават мъдри, след тях са онези, които трудно се учат; към най-низшата класа спадат тези, които трудно се учат, без никога да се научат. XVI, 9

Тзе-кунг попита:

Какво би помислил за човек, обичан от всички свои селски приятели?

Учителят рече:

Това още нищо не значи.

Тзе-кунг попита:

Какво би си помислил за човек, когото всички негови съселяни мразят?

Учителят рече:

И това още нищо не значи. Най-добре ще е, ако добрите хора го обичат, а лошите го мразят. XIII, 24

Да изприказваш в пресечката това, което си чул на улицата, означава да захвърлиш собствената си стойност. XVII, 14

Ученикът Тзе Чианг попита как най-добре се успява с хората.

Учителят рече:

Бъди принципен и дръж на всяка своя дума; бъди сериозен и прилежен във всичко, което вършиш. Тогава винаги ще успееш, дори да живееш сред варвари. Но не си ли принципен в това, което вършиш, то как би могъл да се надяваш, че ще успееш, дори да живееш в условията, на които си привикнал? Където и да си, не забравяй тези принципи. Когато караш своята каруца, имай ги написани пред теб на впряга. Тогава можеш да си сигурен, че ще успееш.

Тзе Чианг написа този принцип върху колана си. XV, 5

Тзе-кунг все критикувал другите хора.

Учителят рече:

Добре, че той е толкова съвършен и че има време за това. Аз нямам време. XVI, 31

Така наречените благочестиви хора на село са всъщност похитители на добродетелта. XVII, 13

Цъфнало клонче на дива череша,
колко бързо се стрелва назад!
Каквото и да е, обичам те.
Но колко далеч е твоят дом!

Учителят рече:

Всъщност той не я обича. Иначе не би оплаквал разстоянието.
IX, 30

Учителят рече:

Ритуали! Нищо повече ли не са те от това, да жертваш нефрит и коприна? Музика, музика! Нима тя е само от камбани и барабани?
XVII, 11

Учителят рече:

С жени и прости хора трудно се общува. Любезен ли си, загубваш респект. Държиш ли си на разстояние, ще ти се обидят. XII, 25

Учителят рече:

Вземете насип, на който липсва една единствена кошница пръст, за да бъде завършен. Остане ли насипът без нея, това значи несъвършенство, застой. Вземете равната основа, върху която е изсипана една единствена кошница пръст. Продължи ли човек да насипва, за мен това означава стремеж към съвършенство, към развитие. IX, 18

УЧИТЕЛЯТ

Учителят рече:

Аз предадох това, на което ме бяха учили, без да добавя нищо свое. Бях верен на дедите и ги обичах. Не вярвам, че дори нашият стар учител Понг би ме превъзхождал в това. VII, 1

Аз мълчаливо слушах и записвах това, което ми бе казвано. Никога не съм се изморявал в ученето, за да предам на други, каквото научих. Това са единствените ми заслуги. VII, 2

В селище с десет къщи сигурно бихте намерили такъв, който да е надежден като мен. Но не вярвам да откриете някой, който така да обича ученето. V, 27

Мисълта, че може да съм изоставил формирането на своя характер и недовършено учението си, че може да съм чул от порядъчни хора, но без да съм успял да го открия, че може да съм бил чул от лоши хора, но без да съм успял да ги поправа — това са мислите, които ме тревожат постоянно. VII, 3

Учителят рече:

Вероятно има хора, които могат да живеят без знания, но аз със сигурност не съм един от тях. Много да слушаш и да разкриваш що е добро, и да го последваш; много да видиш и със сърцето си да го усетиш — това е най-простият път да се сдобиеш със знания. VII, 27

Далеч съм от мисълта да претендирам, че съм божествен мъдрец или добър човек. Що се отнася обаче до неуморния стремеж да уча и до търпението да изучавам другите, то това са заслуги, за които не се стеснявам да имам претенции. VII, 33

Князът на Ше попита Тзе-лу /най-любимия ученик на Кунг/ за учителя му. Тзе-лу не отговори нищо.

Учителят тогава го запитва:

Защо не му каза, че твоят учител е човек, който толкова усърдно търси истината, че дори забравя глада си. И при това той е толкова щастлив, че не мисли за своята горчива съдба и не забелязва, че старостта чука на вратата му? Такъв е той. VII, 18

Учителят рече:

Когато бях на 15 години, се хвърлих върху ученето. На 30 се сдобих с твърда позиция. На 40 вече не страдах от заблуди. На 50 познавах повелите на небето. На 60 се вслушвах внимателно в тях. На 70 вече можех да следвам повелите на своето сърце, защото каквото си пожелавах, то вече не престъпваше границата на правдата. II, 4

Дайте ми още малко живот, за да станат цели 50 години, прекарани в учене, и вярвам, че тогава най-после ще съм освободен ОТ Заблуди. VII, 16

Учителят рече:

Веднъж прекарах цял ден, без да ям, и цяла нощ, без да спя, само за да размишлявам върху определена тема. Това не доведе до никъде. По-добре е да учиш. XV, 30

Ученикът Тзе-чин каза на другаря си Тзе-кунг:

Щом нашият Учител отива в нова страна, той първо се осведомява за политическото й положение. Как го прави това? Хората ли пита, или пък те сами му разказват всичко?

Тзе-кунг отвърна:

Нашият Учител е любезен, открит, вежлив, спокоен, внимателен; така гой постига своята цел. Това е начинът, по който нашият Учител се осведомява. При всички случаи неговият начин е различен от този на другите. I, 10

Учителят рече:

Дори да съм заедно само с трима души, аз мога да бъда сигурен, че ще науча нещо от тях. Ще има добри качества, които ще мога да взема за пример, и лоши, от които ще науча какво е необходимо да се поправи в мен. VII, 21

Учителят рече:

От небето иде цялата сила, която е в мен. VII, 22

Мога да кажа, че в двореца съм служил съвестно на княза и неговите придворни служители, а вкъщи — на своя баща и на по-големите ми братя. Що се отнася до погребалните формалности, то не помня да съм проявил нехайство. Никога не съм бил повален от виното. Относно тези неща моята съвест е чиста. IX, 15

Когато Учителят бе арестуван в Куанг, той рече:

Трябваше ли да настъпи краят на една култура, когато умря крал Вен? Ако небесата действително са искали да загине култура като неговата, никой простосмъртен по късно не би бил в състояние да се привърже към нея така, както аз го сторих. Щом небето не допуска загиването на такава култура, защо тогава аз да се плаша от хората на Куанг. IX, 5

Учителят рече:

Който употребява само скромна храна, вода за пиене и свита ръка за възглавница, ще намери щастieto, без да го е търсил. Всяка мисъл да се сдобиеш с богатства и високо положение чрез средства, за които знам, че са нечестни, е толкова далеч от мен, както облаците в небето. VII, 15

Ако имаше някакво средство да се избегне бедността, без да ставам нечестен, бих го използвал, дори да заприличам на Благороден, който изведнъж се поставя в служба на обикновени неща. Тъй като обаче не е така — и занапред ще се занимавам с нещата, които ме радват. VII, 11,

Тези, които са точни и същевременно изпадат в заблуда, са действително малцина. IV, 23

Учителят раздели своето учение на четири области: литературно образование, правилно сановно ръководство, вярност към висшестоящите и съвестност. VII, 24

Учителят рече:

Ако трябва да избира от тристата песни на „Шичинг“ един принцип, за да обобща цялото си учение, бих казал: Не бива да има нищо зло в мисълта ти! II, 2

Една ръководна нишка минава през моя път.

Учителят Тзенг каза:

Така е.

Когато Учителят излезе, учениците попитаха:

Какво ли е имал предвид?

Тзенг рече:

Пътят на нашия Учител е просто този: Вярност към висшестоящите и внимание към чувствата на другите. IV, 15

Учителят рече:

Тзе-кунг, аз мисля, че ти ме смяташ за човек, който не иска нищо друго, освен да научи и запомни по възможност повече.

Той отвърна:

Наистина, това си мислех.

Учителят рече:

Не, аз имам нишка, на която нанизвам всичко. XV, 2

Учителят рече:

Тзе-лу, да те науча ли що е знание? Знание означава да разбереш, че знаеш и ако нещо не знаеш, да разбереш, че не го знаеш. Това е знание. II, 15

С хора, които действително са се издигнали над средното равнище, можеш да говориш за възвишени неща. Но е безполезно да говориш с хора под средното равнище за неща, които надвишават тяхното разбиране. VI, 19

Ако някой не си задава постоянно въпроса: „Как трябва да постъпвам в този или онзи случай?“ — то аз не мога да му помогна. XV, 15

Учителят рече:

Хора, които бързо отвързват, но не говорят открито, които нямат задръжки, но са нечестни, простодушни, но неспособни да спазват обещания — с такива хора не искам да имам нищо общо. VIII, 16

Да изпълниш древността с живот и така ла се сдобиеш със знания — това значи да бъдеш учител. II, 11

Тзе-лу попита:

Кой е свършен човек?

Учителят рече;

Ако някой беше толкова мъдър като служителя Тзанг-ву-хунг, толкова освободен от ламтеж като Благородния Менг-кунг-хо, толкова смел като героя Чуанг-тзе, толкова ловък като моя ученик Ян Чию и можеше да облагороди тези качества чрез следване на ритуалите и формите и чрез музиката, то бихме могли наистина да го наречем свършен човек. Но днес вероятно не би трябвало вече да очакваме всичко това от свършения човек. Този, който вижда възможност за печалба, но не мисли да я преследва, този, който е готов да жертва живота си, когато князът е в опасност, този, който държи на това, което е казал преди много време, когато трябва да изпълни старо обещание — такъв човек бихме могли да определим като действително свършен. XIV, 13

Учителят рече:

Аз поучавам само този, който не може да обуздае стремежа си, само този, който кипи от желание. Ако съм изяснил на някого едната

страна на въпроса, а той не се сети за другите три страни, аз се отказвам да го поучавам по-нататък. VII, 8

Учи, сякаш преследваш някого, когото не можеш да настигнеш, и за който те е страх, че можеш да го изгубиш от погледа си. VIII, 17

Който учи, а не може да си изясни нещата е загубен. Който само обхваща с поглед нещата, без да вникне в тях, е в голяма опасност. II, 15

Учителят рече:

Като започнеш от най-бедните, дори тези, които нищо по-добро не можеха да ми предложат, освен парче сушено месо, никой досега не си е отишъл от мен, без да си вземе поука. VII, 7

Трябва ли да се смятам за мъдрец? В никакъв случай. Но ако дори само един обикновен селянин дойде при мен с цялата си искреност и ме попита нещо, аз винаги съм готов да обсъдя с него въпроса с всичките му за и против, до крайния резултат. IX, 7

В селото Ху бе трудно да си размениш дума с хората. Но едно момче помоли за разговор на четири очи. Учениците бяха на различно мнение по въпроса, дали да го пуснат преди тях. Но Учителят рече:

Фактът, че го пускам отпред, още не значи, че съм одобрил това, което е вършил и ще върши. Не бива да сме прекалено придирчиви. Щом някой се пречиства, за да дойде при нас, ние трябва да го уважим. Ние не сме отговорни за това, кое го е вършил някога или ще върши после, след като си отиде. VII, 28

Учителят рече:

Такъв, който би учил три години, без да мисли за материален успех, трудно ще се намери. VIII, 12

Някога човек се е учил, за да се усъвършенства; днес се учи, за да направи впечатление на другите. XIV, 25

Тзе-лу попита:

Ако чуеш за нов принцип, трябва ли веднага да търсиш възможност да го осъществиш на дело?

Учителят рече:

Твоят баща и по-големият ти брат са още живи. Как можеш тогава ти, щом чуеш за нов принцип, да го осъществяваш на дело?

Ян Чию попита:

Ако чуеш за нов принцип, трябва ли веднага да търсиш възможност да го осъществиш на дело?

Учителят рече:

Трябва незабавно да пристъпиш към делото.

Ученикът Кунг-хзи-хуа каза:

Когато Тзе-лу попита, ти рече „Твоят баща и по-големият ти брат са още живи“. А когато Ян Чию попита, ти рече „Щом чуеш за нов принцип, осъществи го на дело“. Изненадан съм и си позволявам въпроса, кое е правилното.

Учителят рече:

Чию е ленив, затова го подтиквах; Тзе-лу е фанатик, когато става дума за дела, затова го възпирах. XI, 21

Ученикът Тзе-чанг изучаваше песен. Учителят рече:

Слушай много, но замълчи, щом става въпрос за съмнителни неща, и бъди внимателен, щом говориш за останалите, тогава рядко ще изпаднеш в неприятности. Гледай много, но отминавай това, което е опасно за гледане, и бъди предпазлив, докато се водиш по всичко останало, тогава рядко ще съжеляваш за постъпките си. Който рядко си навлича неприятности заради думите си и рядко върши нещо, което впоследствие иска да поправи, сигурно винаги ще има полза от това. II, 18

Учителят рече:

Думите на мъдрия Фа Ю трябва да ни разтърсят, но по-важното е, че те трябва да променят нашето поведение. Думите на Хзю-ан Чу

трябва да ни завладеят, но по-важното е да ги превърнеш в дела. За тези обаче, които ги признават, без да ги осъществят на дело, или тези, които биват разтърсвани, без да се променят — за тях нищо не мога да направя. IX, 23

По-добре би ми било, ако можех да не говоря.

Тзе-кунг попита:

Ако нашият Учител не говори, какво бихме предали ние, малките, от него на другите?

Учителят рече:

Небето също не говори и въпреки това четирите годишни времена поемат своя път. VIII, 19

Учителят рече:

Йен Хюи не ми бе в помощ; той прие всичко, каквото казах, без да ми възрази. XI, 3

Княз А ѝ попита кой от учениците особено обича ученето. Учителят му отговори:

Йен Хюи бе такъв. Той много обичаше ученето. Никога не стоварваше лошото си настроение върху невинни хора, а и никога не си позволяваше други да страдат заради неговите недостатъци. За съжаление, небето му отреди твърде кратък живот и той почина преди своето съвършенство. Сега вече няма никой, поне не съм чувал за някого, който така да е обичал ученето като него. VI, 2

Учителят рече:

Мога цял ден да говоря на Йен Хюи, без той да изрази друго мнение. Би могло да го считат за глупав. Но следя ли поведението му, докато не е до мен, намирам, че той осъществява на дело всичко, на което съм го учил. Не. Хюи не е глупав. II, 9

Учителят попита в разговор с Ю:

Кой според тебе е по-добър, ти или Хюи?

Той отвърна:

Не смея да се сравня с Хюи, защото на Хюи е достатъчно да чуе една десета, за да разбере цялото. Но аз, когато чуя само една част, не разбирам повече от две части.

Учителят рече:

Ти не си му равен, ти и аз — ние не сме равни на него. V, 8

Веднъж, когато Йен Хюи и Тзе-лу бяха заедно с Учителя, той рече:

Нека всеки от вас ми каже своите желания.

Тзе-лу каза:

Аз искам да имам кола и коне, одежди и скъпи кожи. Бих ги разделил после с приятелите си, но не бих се сърдил, ако ми ги върнат износени.

Йен Хюи:

Никога не искам да се хваля с добрите си качества и да вдигам шум около помощта, която оказвам на други.

Тзе-лу каза:

Това, което аз бих искал да чуя, са желанията на Учителя.

Учителят рече:

Да проявяваш отзивчивост спрямо старите, вярност към приятелите и разбиране към младите. V, 25

Когато Йен Хюи почина, Учителят каза:

Небето ме напусна. XI, 8

Ученикът Юан Янг се протегна в прозявка, докато чакаше Учителя. Учителят рече:

Тези, които на младини не показват респект пред старите, нищо добро не постигат. А само да продължаваш да живееш, да ставаш все по-стар и по-стар, означава да бъдеш безполезно бreme. И го удари с тоягата си по пищяла. XIV, 46

Учителят рече:

Уважавайте младите! Как искате да знаете дали някога те няма да бъдат такива, каквито сте вие сега? Ако един мъж е стигнал четиридесетте или петдесетте и още с нищо не се е прочул, той едва ли заслужава особено внимание. IX, 22

От много неща се отричал Учителят: Нищо не приемал за дадено, никога не държал на правотата си, никога не бил своенравен, никога егоистичен. IX, 4

Учителят никога не е говорил за предзнаменования, геройства, природни сили или зли духове. VII, 20

В свободните си часове Учителят бил непринуден, а изразът на лицето му — жизнерадостен и свеж. VII, 4

Природата на Учителя бе добродушна, но решителна, строга, но без острота, вежлива, но непринудена. VII, 37

Веднъж, когато изгоряла конюшната, той след завръщането си от княжеския двор попитал:

Има ли ранени?

Загубата на конете прежалил. X, 12

Учителят рече:

Приятели мои, знам, вие мислите, че крия нещо от вас. Но няма нищо, което да държа в тайна от вас. Аз не предприемам нищо, за което предварително да не съм се съветвал с вас, приятели мои. Ако беше иначе, аз нямаше да бъда такъв, какъвто съм. VII, 23

Учителят рече:

Ако става дума за сериозен стремеж, мисля, че няма защо да се страхувам от сравнението с други. Що се отнася до утвърждаването ми като Благороден в ежедневиия живот, то никога не съм имал възможността да покажа на какво съм способен. VII, 32

Някой попита в разговор с Учителя Кунг:

Как е възможно ти да не си на държавна служба?

Учителят рече:

В „Шу-чинг“ се казва: „Дръж се правилно като син и брат. Така даваш своя принос за държавното управление“. Има служби, които са съвсем различни от това, което обикновено се разбира под „държавна служба“. II, 21

Учителят рече:

Ако някой можеше да ми даде служба, дори за една година! Много бих могъл да направя. За три години, общо взето, бих въвел ред. XIII, 10

Истината е, че никой не ме познава — каза Учителят.

Тзе-кунг попита:

Как така не си станал известен?

Учителят рече:

Аз не обвинявам небето и не упреквам хората. Но каквото те научат тук долу, се отразява там горе. Може би в крайна сметка съм известен ако не тук, то в небесата. XIV, 37

Не мога да се надявам, че ще срещна божествено същество, най-много да е някой Благороден. Не мога да се надявам, че ще срещна човек без недостатъци, най-много да е някой с твърди принципи. Където и да погледна, виждам едно нищо, което се прави на нещо повече; празнота, която се представя за пълнота; липса, която минава за изобилие. Дори човек с твърди принципи не можеш лесно откри. VII, 25

Напразно съм търсил един единствен човек, който да е в състояние да открие своите собствени недостатъци и сам да пробуди съвестта си. V, 26

Учителят рече:

Най-добре е ла се оттеглиш от времето си; на второ място — от страната си; после — от нечий поглед, а накрая — от нечия дума. XIV, 39

Веднъж, когато Учителят се разболял, Тзе-лу го помолил за позволение да извърши ритуалите на изкуплението. Учителят, попитал:

Нима има такова нещо?

Тзе-лу му отвърнал:

Да, в погребалните песни се казва: „Ние извършихме ритуалите на изкуплението за теб, като призовавахме небесните духове горе и земните духове долу“.

В отговор Учителят рекъл:

Моето изкупление отдавна е започнало. VII, 34

Учителят рече:

Фениксът не идва, реката не дава знак. Свършено е с мен! IX, 8

БЛАГОРОДНИЯТ

Който не открива волята на небето, не е Благороден. Който не познава ритуалите и формите не може да стъпи на здрава основа. Който не разбира смисъла на думите, не може да разбира хората. А който не разбира хората, той не е Благороден. XX, 3

Благородният мисли при всяко свое намерение за добрия път, а не как би могъл да спечели, за да поддържа живота си. И за селянина има времена, когато гладува. Успехът от ученето може веднъж да бъде високо възнаграждение. Но Благородният мисли само за въздействието на добрия път. Беднотията не го засяга. XV, 31

Ученикът Юан Зе попита:

Какво представляват угризенията?

Учителят рече:

Щом една страна се управлява според добрия път, Благородният може да приема възнаграждения. Когато обаче една страна не се управлява в съответствие с добрия път, той при възнаграждения изпитва угризения на съвестта. XVI, 1

Учителят рече:

Когато в една страна цари добрия път, бъдете смели в думи и дела. Когато обаче той не цари, бъдете смели само в делата, но въздържани в думите! XIV, 4

Целта на Благородния е да бъде човек с характер. Обикновеният човек мисли за имота си. Там, където Благородният мисли за наказание, обикновеният мисли за бягство. IV, 11

Учителят рече:

Който властва със силата на своята личност, е като полярната звезда, която неизменно остава на мястото си в едно и също положение, докато малките звезди ѝ отдават почит. II, 1

Учителят рече:

Образованият, който иска да следва добрия път, а се срамува от лоша дреха и проста храна, не заслужава човек да се съветва с него и да слуша мнението му. IV, 9

За едного Учителят каза:

Той може да изложи в разговор здрави виждания; но дали действително е Благороден, или просто си придава важност, не може да се каже лесно. XI, 20

Благородният Чи Канг-тзе попита Учителя Кунг за управата, като каза:

Нека приемем, че бих убил тези, които не следват добрия път, и бих подкрепял само онези, които го спазват. Какво би казал за това?

Учителят отвърна:

Ти си поставен да управляваш, а не, за да убиваш. Ако искаш доброто, народът скоро ще стане добър; същественото у Благородния е като вятъра. Същественото у обикновения човек е като тревата. Когато вее вятърът, тя няма друг избор, освен да се прегъне. XII, 19

Учителят рече:

Надделява ли суровата сила на природата над образоваността, резултатът е всеобща първобитност. Надделява ли образоваността, резултатът е педантичността на писаря. Само правилното съчетание на природна сила и образованост създава Благородния. VI, 16

Учителят рече:

Благородният не е инструмент за всекиго. II, 12

Канцлерът попита Тзе-кунг:

Твоят учител божествен светец ли е? Ако той е божествен, то как става така, че притежава толкова много практически умения?

Тзе-кунг отговори:

Небето е определило него да стане светец; но е също така правилно, че притежава много практически умения.

Когато Учителят чу това, рече:

Канцлерът е прав, като казва това за мен; на младини живеях в скромни условия. Затова имам много практически умения, що се отнася до ежедневиия живот. Но в полза ли е на Благородния да притежава много практически умения? Не, той от нито едно не се нуждае. IX, 6

Фан Чи помоли Учителя да го учи на земеделие. Учителят рече:
По-добре би направил, ако попиташ някой опитен селянин.

Той помоли да бъде обучаван в градинарство. Учителят рече:
По-добре би направил, ако отидеш при някой стар градинар.

Когато Фаи Чи си отиде, Учителят рече:

Фан Чи не е Благороден. Ако високопоставените следят за ритуалите и формите, никой от народа няма да посмее да бъде непослушен. Ако те са верни и порядъчни, никой от народа няма да посмее да се отклони от истината. Ако един Благороден е такъв, отвсякъде хората с децата на гърба ще се тълпят около него. За какво му е да се занимава със земеделие? XIII, 4

Учителят рече:

Три са пътищата на истински Благородния. Аз по нито един от тях не стигнах далеч. Защото, който наистина е добър, никога не е нещастен; който наистина е мъдър, никога не е смутен; който наистина е храбър, никога не изпитва страх.

Тзе-кунг възкликна:

Учителю, това е твоят собствен път. XIV, 30

Тзе-лу попита за качества на истински благородния. Учителят рече:

Той се възпитава във всичко, което върши, да бъде старателен.

Тзе-лу попита:

Не може ли да стигне по-далеч?

Учителят рече:

Той може да стигне дотам, че да облекчи съдбата на цял народ. Тогава дори Яо или Шун не биха могли да го корят. XIV, 45

Благородният трябва да се пази от три неща: На младини трябва да се пази от сладострастието, докато кръвта и жизнените му сокове се успокоят. Щом стигне разцвета на годините си, а кръвта и жизнените му сокове окончателно са се уравнили, трябва да се пази от разпри. Щом остарее и жизнените му сокове започнат да отмаляват, трябва да се пази от скъперничество. XVI, 7

Благородният трябва да се бои от три неща: От волята на небето, от великите мъже и от думите на божествените мъдреци. Малкият човек не познава волята на небето, затова се надсмива на божествените мъдреци. XIV, 8

Тзе-кунг каза:

Сигурно има нещо, което Благородният мрази.

Учителят рече:

Да. И той изпитва омраза. Той мрази тези, които определят какво заслужава ненавист у другите. Той мрази тези, които живеят на ниско равнище и сквернят онези, които стоят над тях. Той мрази тези, които се възхищават от храбри дела, а пренебрегват ритуалите и формите. Той мрази тези, които са делови и предприемчиви, но са избухливи по природа. Аз мисля, че има неща, които и вие мразите.

Тзе-кунг каза:

Аз мразя тези, които приемат хитростта за мъдрост, неподчинението за храброст, бръцолевенията за истина. XVII, 24

Учителят Кунг рече:

Три грешки съществуват в общуването с Благородния: да говориш, без да си приканен

— това подсказва, че си дързък и натрапчив по природа; да не говориш, когато те приканват

— това значи потайност; да говориш, без да следиш лицето на другия — това значи да си сляп. XVI, 6

Благородният не трябва да седи на черга, която не е постлана порядъчно. X, 9

Учителят рече:

Благородният си дава толкова труд, за да разкрие що е правда, колкото обикновеният човек, за да открие кое носи печалба. IV, 16

Благородният строи върху това, що е право; той приема ритуалите и формите като насока, за да осъществи онова, което е право. Той знае мярата в своите намерения и е упорит в осъществяването им. Такъв е истински Благородният. XV, 17

Учителят рече:

Ако Благородният е ненадежден, ще загуби уважението на стоящите под него; той няма и да има повече здрава почва за собственото си възпитание. Той най-напред и най-вече трябва да се научи да се отнася лоялно към стоящите под него, да спазва обещанията си и да не се сприятелява с тези, които не са от неговия сой. Ако той намира, че е допуснал грешка, не бива да се страхува от това, че трябва да я признае и да поправи поведението си. I, 8

Благородният никога не яде до пресищане; в дома си не изисква удобства; в работата си е прилежен и предпазлив в изказванията си; той общува с тези, които следват добрия път, и с това отстранява недостатъците си. За такъв човек може наистина да се каже, че има усет към ученето. I, 14

У дома, в родния му край, неговото държание е естествено и непретенциозно, сякаш се страхува да каже нещо. Но в храма на

предните, а също така и в двореца, той говори ловко, макар и да подбира много старателно думите си. X, 1

Когато в двореца разговаря с подчинените на министрите, той е любезен и общителен; а говори ли с министрите, той е въздържан и съблюдава етикецията. В присъствието на господаря той е предпазлив, но непринуден. X, 2

Когато съселяните му пият вино, той напуска тържеството, щом най-старите от селото си отидат. Извършват ли съселяните му ритуала на прогонване на злите духове, той си слага официалната одежда и застава на източните стъпала. X, 10

Щом почине приятел, който няма роднини, той казва: „Погребението на мъртвия е моя работа.“ Получи ли от приятел подарък, той не пада на колене, дори кола и кон да са. Позволява си това, само ако му изпратят пожертвувано месо. X, 15

Качи ли се на кола, той се изправя и хваща поводите. Докато кара, не се обръща, не говори бързо и не сочи с пръст. X, 17

Учителят рече:

Изискванията, които поставя Благородният, се отнасят за самия него. Тези, които поставя малкият човек, се отнасят за други. XV, 20

Благородният не се тревожи, че не заема служебен пост. Неговите мисли се занимават с това, дали той притежава качествата, които позволяват да заеме поста. Не го е грижа, ако не намира признание, но усърдно върши онова, което с право би донесло признанието. V, 14

Благородният се измъчва от мисълта, че му липсват способности, но не и от това, че други не искат да признаят заслугите му. XV, 18

Благородният насочва вниманието върху добрите черти на други, не върху недостатъците. Малкият човек прави обратното. XII, 15

Ученикът Зе-ма Нию попита за значението на думата Благороден.

Учителят рече:

Благородният не се тревожи и не се страхува.

Зе-ма каза:

Значи, да бъдеш Благороден, означава нито да се тревожиш, нито да се страхуваш.

Учителят рече:

Щом Благородният погледне в себе си, не намира петно. Защо тогава да се тревожи или да се страхува? XII, 4

Тзе-лу попита:

Какъв трябва да бъде човек, за да го наричат наистина образован?

Учителят рече:

Трябва да бъде строг и точен, същевременно обаче да проявява и снизходителност. Тогава могат да го наричат наистина образован: строг и точен към поведението на своите приятели, снизходителен — спрямо братята си. XIII, 28

В Чен се стопиха провизиите и тези, които следваха Учителя, се измориха толкова, че не можеха да направят нито една крачка повече. Тзе-лу отиде при Учителя и каза възмутен:

Право ли е дори и Благородни да бъдат сполетени от такава беда?

Учителят рече:

Благородният може да издържи на нещастieto; само малкият човек губи равновесие, щом изпадне в нещастие. XV, 1

Благородният, който е образован и знае как в ученето си трябва да се подчинява на ограниченията чрез ритуали и форми, вероятно няма да попадне на погрешен път. XI, 25

Учителят рече:

Само обикновени хора чакат, докато напреднат в ритуали, форми и музика, преди да заемат пост. Благородният може да си позволи едва по-късно да се занимава с ритуали, форми и музика. Дори да одобрявам казаното, аз бих застанал на страната на тези, които първо се учат. XI, 1

За Благородния в света няма нито враждебност, нито привързаност, той винаги стои на страната на правото, където и да го открива. IV, 10

Зе-ма Нию се оплака:

Всички други имат братя, само аз нямам.

Тзе-хзиа каза:

Чул съм да казват: „Животът и смъртта са повеля на небето; имотът и чинът зависят от волята на небето“. Когато Благородният е работлив и не си губи времето и когато е вежлив към другите и спазва ритуалите и формите, тогава всички са негови братя. Как може истински Благородният да се оплаква, че няма братя?

Учителят рече:

Който е с характер, никога не остава самотен; той винаги намира приятели. IV, 25

Сред Благородниците няма съперничество, освен при стрелбата с лък. Но и тогава те се покланят и отстъпват място един на друг, когато отиват на стрелбището и когато след това стигнат до почерпката. Дори в състезание остават все Благородни. III, 7

Имот и чин желае всеки. Ако могат да бъдат придобити единствено за сметка на добрия път, човек трябва да се примири с това, че е необходимо да се лиши от тях. Бедността и ниския ранг всеки ги ненавижда! Но ако могат да бъдат избегнати единствено за сметка на добрия път, човек трябва да приеме, че е необходимо да се примири с тях. Ако Благородният някога престане да бъде добър, той вече не заслужава това звание. Никога, дори за миг, Благородният не

напуска пътя на добротата. Никога не се оставя да бъде изкаран от равновесие, че да се отклони; той никога не се разколебава. IV, 5

Тзе-чанг попита какъв трябва да бъде Благородният, за да го считат за влиятелен човек.

Учителят рече:

Зависи какво разбираш под влиятелен.

Тзе-чанг отвърна:

В държавната служба да бъде благонадежден, за да спечели признание; в службата към управляващата династия да бъде също така сигурен, за да се сдобие с почит.

Учителят рече:

Това обяснява какво означава да си известен; но то не обяснява какво значи да си влиятелен. За да е влиятелен, човек трябва да е праволинеен и да обича правдата. Той трябва да проверява думите на хората, да следи изражението им и да разбира, че трябва да бъде внимателен към другите. Такъв човек, бил той в служба на държавата или на управляваща династия, навярно ще е влиятелен; докато този, който стане известен, ще се сдобие със звание на добър човек благодарение на външното си поведение, при което обаче заради обноските си ще бъде наречен лъжец. Който предявява претенциите си с достатъчно самочувствие, той може да бъде сигурен, че в държавата или в службата към династия ще намери признание. XII, 20

Учителят рече:

Благородният може да влияе върху тези, които стоят над него; малкият човек влияе само на тези, които стоят под него. XIV, 24

Благородният може да разглежда един въпрос от всички страни без предразсъдъци. Малкият човек е пълен с предразсъдъци и може да разглежда един въпрос само от една страна. II, 14

Учителят рече:

Благородният не бива да се грижи за дребни неща, а трябва да бъде натоварен с висока отговорност за велики дела. Малкият човек не

бива да бъде натоварен с висока отговорност, но той трябва да се грижи за дребните неща. XV, 33

Учителят искаше да отиде в земите на деветте варварски племена на изток. Друг му каза:

Боя се, че ти трудно ще се примириш с отсъствието на порядъчен начин на живот.

Учителят рече:

Ако един истински Благороден слезе при тях, то човек няма защо да се тревожи повече за липсата на порядъчен начин на живот. IX, 13

Възможно е да си благороден, без обаче да си добър. Но никога не е имало добър човек, който да не е бил благороден. XIV, 7

Учителят рече:

Учтивост, която не се подчинява на ритуалите и формите, става досадна. Предпазливост, която не се подчинява на ритуалите и формите, се превръща в боязън, прекалената смелост — в лекомислие, непреклонността — в грубост.

Когато учителят Тзенг беше болен, го посети Благородният Менг Чинг-тзе. Учителят Тзенг му каза:

Когато една птица умира, нейната песен трогва сърцето. Когато човек е на умиране, неговите думи добиват значение. Благородният, който следва добрия път, поставя над всичко три неща: в поведението и жестовите не бива да се открива дори следа от буйност и високомерие; погледът и изразът на лицето трябва да излъчва доверие; в това, което казва, той старателно трябва да подтиска грубото и непристойното, дори и в тона на гласа си. Що се отнася до реда на култовите съдове и прочие, то за него трябва да се грижат тези, в чиито задължения влизат съответните дейности. Погребението на Благородния не бива да е негова грижа. VIII, 4

Учителят рече:

Благородният е горд, но не търси разпри; той се присъединява към хора, но не и към партии. XV, 21

Учителят рече:

Благородният има достойнство, но никога не е високомерен; простият човек е високомерен, но няма достойнство. XIII, 26

При първия признак на немилост срещу него Благородният става и си отива. X, 18

Учителят рече:

От Благородният се очаква постоянство, а не сляпо послушание. Благородният се приспособява, но не се подчинява; простолюдието се подчинява, но не умее да се приспособява. XIII, 23

Тзе-лу попита:

Трябва ли Благородният да възхвалява смелостта?

Учителят рече:

Благородният отрежда първото място на правдата. Ако Благородният е смел, а не се придържа към правдата, както подобава, том се превръща в размирник. Ако малкият човек не се придържа към правдата както подобава, той се превръща в крадец. XVII, 23

Учителят рече:

Благородният е спокоен и непринуден; малкия I човек е избухлив и раздражителен. VII, 36

Човек лесно може да обслужи Благородния, но е трудно да го удовлетвори, защото, ако човек се опита да го удовлетвори по начин, несъвместим с добрия път, гой повече няма да иска да има нищо общо с това. Ако обаче той приеме услугите на други, ще очаква от тях само това, на което те са способни. Обикновените хора трудно се обслужват, но лесно се задоволяват. Дори човек да се опита да ги удовлетвори по начин, несъвместим с добрия път, те ще са съгласни; но когато приемат услугите на други, те ще очакват от тях да вършат всякаква работа, без оглед на техните сили. XIII, 25

Тзе-лу попита:

Ако князът на Вай те покани да управляваш страната вместо него, какво би направил на първо място?

Учителят рече:

Бих внесъл ред първо в езика.

Тзе-лу му каза:

Правилно ли чух? Това, за което попитах, няма нищо общо с езика. Защо ще внасяш ред в езика?

Учителят рече:

Колко ти е тромава мисълта! Благородният трябва по възможност да се въздържа, щом става реч за неща, от които не разбира. Ако езикът е неточен, то това, което се казва, не отговаря на онова, което се има предвид. А щом това, което се казва, не отговаря на онова, което се има предвид, то това, което е необходимо да се извърши, не може да се направи; ритуалите и формите не могат да въздействат; тежките и леките наказания ще бъдат безрезултатни и хората няма да могат да се изявяват. Затова Благородният се нуждае от език, с който човек да се изразява съвсем ясно, да говори само за това, което предстои да извърши. От това, което казва, Благородният нищо не оставя на случайността. XIII, 3

Благородният прави добре, ако е бавен в словото, но бърз в делата. IV, 24

Тзе-кунг попита:

Кой е истински Благороден?

Учителят рече:

Този, който не проповядва това, което върши, преди да е сторил онова, което проповядва. II, 13

Учителят рече:

Благородният има основание да е тъжен, ако приключва дните на живота си, без да си е създал име! XV, 19

Учителят рече:

Да учиш и да си припомняш ученото в необходимия момент — това не е ли радост? Не е ли прекрасно, когато пристигнат приятели отдалече и не се огорчаваш, ако твоите заслуги не бъдат признати от тях. Не е ли това, в крайна сметка, което можем да очакваме от Благородния? I, 1

ДЪРЖАВАТА

Учителят рече:

Най-великият господар и владетел на нашите предци е бил Яо. Той е бил действително възвишен. Няма по-висок идеал от този на небето, а Яо е успял да действа според този образец. Силата на личността му е била безгранична. Хората не намирали подходящи думи за това. Възвишени били неговите дела, а знаците на неговата култура светели над всичко. VIII, 19

Учителят рече:

Възвишени са били Шун и Ю, властелините на Златната ера. Всичко под небето е било тяхно, но това не ги е засягало. VIII, 18

Учителят рече:

Шун е бил този, който е управлявал, без да действа. Какво е правил той? Той сядал със страхопочитателен и сериозен израз на лицето, а погледът му бил насочен към юг — това било всичко. XV, 4

Учителят рече:

За княза Тай По може да се каже, че е достигнал най-високото стъпало на характера. Не по-малко от три пъти гой се отказвал от престола, без хората да са имали възможност да го възхваляват за това. VIII, 1

Тзе-кунг попита за мъдрото държавно управление.

Учителят рече:

Достатъчно храна, достатъчно оръжие и доверието на народа.

Тзе-кунг каза:

Да приемем, че ти нямаш друг избор, освен да се откажеш от едно от трите; от какво би се отказал?

Учителят отговори:
От оръжието.

Тзе-кунг каза:
Да приемем, че ти трябва да се откажеш от едно от останалите две, от какво би се лишил?

Учителят отговори:
От храната, защото смъртта е съдба на всички хора, но народ, който не се доверява на господаря си, е действително загубен. II, 7

Учителят рече:
Когато самият господар е праведен човек, всичко ще върви добре, дори и да не издава заповеди. Но ако не е праведен, той може да издава заповеди, колкото ще; никой няма да ги изпълнява. XIII, 6

Учителят Кунг рече на княза:
Управлявайте народа чрез закони, поддържайте ред чрез наказания — и хората скоро ще се отвърнат от вас и ще загубят всякакво самоуважение. Управлявайте чрез силата на вашата личност, поддържайте ред чрез ритуали и форми; тогава те ще запазят своето самоуважение и сами ще дойдат при вас. II, 3

Тзе-кунг каза:
Ако един владетел не само осигури на обикновения народ големи предимства, но доведе и държавата до разцвет, какво би казал за него? Сигурно би го нарекъл добър.

Учителят рече:
Ако той не беше само добър, щеше да бъде несъмнено божествен мъдрец, даже и Яо и Шун трудно биха го упрекнали. Що се отнася до добротата — ти самият желаш висок чин и високопоставеност; затова помогни на другите да се сдобият с това. Ти желаш твоите собствени заслуги да бъдат признати; тогава помогни на другите да бъдат взети под внимание техните заслуги. При това напълно трябва да разчиташ на своите собствени чувства — това е пътят към добротата.

Княз Тинг попита, дали съществува някакъв принцип, който да обедини всичко, което би могло да доведе страната до разцвет?

Учителят отвърна:

Няма принцип, от който можем да очакваме това; но има принцип, който обхваща почти всичко. Той гласи: „Трудно е да си княз и не е лесно да си министър“. Господар, който действително разбира, че е трудно да си княз, почти е в състояние да доведе чрез един-единствен принцип страната си до разцвет.

Княз Тинг попита:

Има ли принцип, който може да провали цяла страна?

Учителят Кунг рече:

Няма такъв принцип, но има един, който се доближава до него. Той гласи: „Какво удовлетворение би могъл да изпитваш от това да си княз, ако човек не може да каже, каквото иска, и никой не смее да изрази друго мнение. Докато това, което той казва, е добро, дотогава, естествено, също е добре да не му се противоречи. Но ако това, което той казва, не струва, то не е ли все едно да тласнеш страната си с един-единствен принцип в упадък“. XIII, 15

Учителят рече:

Ако днес някой би служил на един княз във всяко едно отношение така, както го предписват ритуалите и формите, то биха го смятали за подмазвач. II, 18

Княз Тинг попита:

Как господарят трябва да използва своите министри и как те трябва да служат на господаря си?

Учителят Кунг отговори:

Господарят трябва да се ръководи при използването на министрите си единствено според ритуалите и формите, а министрите — единствено по своята отдаденост в служба на господаря. III, 19

Учителят рече:

Ако подходящи хора само за сто години биха поели управлението на една страна, то действително би било възможно да се изкоренят жестокостите и убийствата. В това не може да има съмнение. XIII, 11

Ако наистина би било възможно да се управляват страни чрез ритуали и форми и чрез снизходителност, то няма да има какво да се добави; но ако това е абсолютно невъзможно, каква е ползата от всички ритуали и форми? IV, 13

Учителят рече:

Докато господарят почита ритуалите, и формите, един народ лесно се управлява. XIV, 44

Който действа само по целесъобразност, винаги ще предизвиква недоволство. IV, 12

Само ако подходящи хора са възпитавали един народ в продължение на седем години, може да се помисли върху това, да го поведеш в битка.

Учителят рече:

Да накараш народа да се бие, преди Ла си го възпитал, означава да го предадеш. XIII, 29

Учителят рече:

Да изискваш много от себе си, а малко от другите, това е пътят за един господар, за да обуздае недоволството. XV, 14

Благородният Чи Канг-тзе попита Учителя Кунг за изкуството да управляваш.

Учителят Кунг рече:

Да управляваш, означава да изправяш. Ако ти вървиш по правия път, кой би посмял да тръгне по криви пътеки. XII, 17

Фан Чи попита:

Кой е добър господар?

Учителят рече:

Който обича хората.

Той попита по-нататък:

Кой е мъдър господар?

Учителят рече:

Който познава хората. XII, 22

Учителят рече:

Страна с военна мощ от хиляда бойни коли може да бъде управлявана само ако господарят съвестно спазва дълга си, ако изпълнява своите обещания, ако е пестелив в разходите си, ако желае най-доброто за поданиците си и ако кара селяните да изпълняват ангария само в подходящо време. I, 5

Тзе-лу попита за доброто държавно управление.

Учителят рече:

Води хората, бъди пример за тях!

Тзе-лу попита за друг ръководен принцип.

Учителят рече:

Бъди неуморно прилежен! XIII, 1

Когато Тзе-Хзиа бе гувернант на Чуфу, той помоли за съвет относно управлението.

Учителят рече:

Не се опитвай да избързваш. Не се грижи за маловажни неща. Ако си прибързан, твоята личност няма да може да се изяви. Ако се оставиш да те разсеят, нищо значимо няма да свършиш. XIII, 17

Княз Ай попита:

Какво бих могъл да направя, за да ме подкрепи обикновеният народ?

Учителят отговори:

Издигни праведните и ги постави над лошите; тогава обикновените хора ще те подкрепят. II, 19

Когато Ян Юнг стана управител към рода Чи, той попита за доброто управление.

Учителят рече:

Накарай подчинените си да вършат колкото се може повече. Отминавай малките пропуски. Издигай мъжете с по-големи способности.

Ян Юнг попита:

По какво може да се познае един мъж с по-големи способности, за да бъде издигнат?

Учителят рече:

Повишавай по чин първо тези, които познаваш, а ако ти не познаваш някого, другите сигурно няма да го пропуснат. XIII, 2

Чи Канг-тзе попита:

Има ли средство да накараш народа да бъде верен на властта и да я уважава?

Учителят рече:

Бъди с достойнство и ще те уважават. Бъди скромен към родителите си, любезен към децата, и те ще ти бъдат предани. Издигай достойните и се грижи за възпитанието на неудачниците. Това е най-доброто средство да те уважават. II, 20

Княз Тзинг попита Учителя Кунг за властта.

Той отвърна:

Князът трябва да бъде княз, министърът — министър, бащата — баща и синът — син.

Князът възкликна:

Наистина! Защото действително, ако един княз не е княз, министърът не е министър, бащата не е баща и синът не е син, човек може да има пред себе си купа просо, без да знае, докога ще остане жив, за да я изяде. XII, 11

Тзе-лу каза:

Да приемем, че ти ръководиш три войски, какъв човек би си взел за помощник?

Учителят рече:

Мъж, който е готов да дръпне тигъра за мустаците или де скочи в река, без да се замисля дали ще остане жив, или ще загине — такъв не бих си избрал. Аз бих взел човек, който пристъпва към трудностите с необходимата предпазливост и би имал успех по-скоро с една умна стратегия. VI, 10

Учителят рече:

Човек може да знае тристате песни от „Ши-чинг“ наизуст, но заеме ли пост и не умее да изяви заслугите си, или като посланик в далечни страни не е в състояние да отговаря на въпроси, то за какво му са неговите знания, колкото и големи да са те? XIII, 5

Тзе-лу го попита:

Как трябва да се служи на княза?

Учителят рече:

Никога не му се противопоставяй с празни оправдания. XIV, 23

Учителят рече:

В служба на държавата човек трябва да следи за изпълнението на дълга си, а не да бъде алчен за заплащане. XV, 37

Който не заема пост в държавата, не бива да се меси в нейната политика. VIII, 14

Учителят рече:

Ако някой е спипал дотам, че да може сам да се владее, той с п състояние да заеме висок пост; ако сам не е успял да се възпита, как тогава ще може да се надява да ръководи други. XIII, 13

В държавната политика да намериш добрия път за всички поданици е толкова трудно, както да гледаш едновременно в четирите небесни посоки. XIV, 4

ЗА ДОБРОТАТА

/Китайската дума „йен“ означава най-общо хуманно, безкористно поведение, проявяващо се в голямо разбиране към другите, за разлика от активната християнска любов към ближния. В този смисъл трябва да се възприемат думите „доброта“ и „добър“/

Учителят рядко говореше за печалба и възнаграждение, за съдба, доброта и нравственост. IX, 11

Учителят рече:

Красиво е там, където цари доброта. Който има право на избор и въпреки това не предпочита да живее сред добрите, как може да бъде наречен мъдър? IV, 1

Не бързай да говориш за доброта; ако ти някога желаеш да я осъществиш, може да се окаже, че няма да ти стигнат силите. XIV, 21

Учителят рече:

Добротата често е толкова далеч от нас. Но копнеем ли истински за нея, тя веднага се появява. VII, 29

Учителят рече:

Доброта означава за народа повече, отколкото само вода и огън. Виждал съм хора да загубват живота си, минавайки през вода и огън. Но не съм виждал никого, който да е загинал при опит да бъде добър. XV, 34

Мъдрият се радва на водата, добрият на планините. Защото мъдрият се движи, а добрият стои твърдо на земята. Мъдрите се чувстват щастливи, а добрите — сигурни. VI, 21

Учителят рече:

Нито този, който има сърце на рицар, нито онзи, който е от добро потекло и е със съответно изграден характер, ще се стреми някога да запази живота си за сметка на добротата. Дори ще стигне до там, че да жертва живота си, за да стане добър. XV, 8

Учителят Кунг рече:

Видиш ли нещо, което е добро, хвани се за него тъй, сякаш се страхуваш, че можеш да го изпуснеш. Ако пък видиш нещо, което не е добро, внимателно го провери тъй, сякаш си потапяш пръстите в гореща вода. Така съм чувал да казват. Дори съм виждал такива хора. Остани в сянка, ако искаш да осъществиш целите си; бъди порядъчен и ще стигнеш по пътя си далеч. Така съм чувал да говорят. Но никога не съм виждал човек, който да е живял така. XVI, 11

Аз, за себе си, не съм виждал нито човек, който да е бил добър по сърце, нито човек, който истински да е ненавиждал злото. За този, който наистина иска да е добър, няма нищо по-висше. Който ненавижда злото, винаги ще бъде добър, така че злото да не може да се доближи до него. Дали някога някой е стигнал дотам, да вложи само за един ден всичките си сили, за да е добър? Не вярвам. Никога не съм виждал човек, който да се е отказал от опита само защото са му липсвали нужните сили. Може да се е случвало, но още не съм го виждал. IV, 6

Учителят рече:

Не се отклонявайте от добрия път! Дръжте се чрез неговата сила! Добротата нека ви бъде опора! Търсете подкрепа в красивите изкуства! VII, 6

Учителят рече:

Каква полза има от ритуалите, щом човек не притежава доброта? Каква полза има от музиката, ако не притежава доброта? III, 3

Йен Хюи попита:

Какво значи доброта?

Учителят рече:

Който се подчинява на ритуалите и формите, е добър. Ако един господар ги спазва само за един ден. всеки под небосвода би бил добър като него. Добротата е нещо, което трябва да води началото си от господаря. XII, 1

Тзе-кунг каза:

Може да чуем мнението на нашия Учител за изкуството и външните проявления на доброто; но за човешката природа и пътищата на небето той нищо не иска да ни каже. V, 12

Ученикът Фан Чи попита:

Какво значи доброта?

Учителят рече:

В личния живот да си учтив, в обществения — старателен; да си верен на своите роднини. Това е принцип, на който, където и да си, никога не бива да изневеряваш, дори и да си сред варварите на изток или на север. XIII, 19

Ученикът Ян Юнг попита:

Какво значи доброта?

Учителят рече:

Ако си далеч от дома, се дръж така, сякаш имаш важен гост. В общуването с обикновения народ се дръж така, сякаш участваш във важно жертвоприношение. Не причинявай на други това, което не искаш теб да те сполети. Тогава никой няма да иска да ти се противопостави, независимо дали се отнася за държавни дела или за семейни грижи.

Ян Юнг каза:

Аз знам, че не съм умен, но това е мисъл, която с твое позволение ще се опитам да осъществя на дело. XII, 2

Ученикът Зе-ман Ню попита:

Какво значи доброта?

Учителят каза:

Който е добър, той е предпазлив в речта си.

Зе-ман Ню възкликна:

Значи това трябва да се разбира под доброта: да си предпазлив в речта си.

Учителят рече:

Тъй като е толкова трудно да си добър, как, освен предпазливо, може да се говори за това. XII, 3

Тзе-кунг попита:

Как се постига доброта?

Учителят рече:

Ако един занаятчия иска да върши добра работа, то трябва първо да си наточи инструментите. В която и страна да живееш, бъди на служба само там, където има достойни служители; там се сприятелявай само с тези, които са добри. XV, 9

Учителят рече:

Решителен, непоклатим като дърво, умерен в речта — такъв човек е близо до добротата. XIII, 27

Учителят рече:

Хюй е много близо до добротата; той често е свободен от страсти и ламтежи. X, 18

За поговорката „Само добрият умее да обича хората или да ги отхвърля“, Учителят рече:

Този, чието сърце е настроено дори за малкото доброта, няма да отхвърли никого. IV, 3

Учителят рече:

Без доброта никой не може да понесе продължителни несгоди или голямо щастие. Добрият намира удовлетворение в добротата.

Който е само умен, се стреми да бъде добър, защото смята, че е изгодно.

Учителят рече:

Недостатъците са част от човека. Да ги откриеш, е само средство да познаеш неговата доброта. IV, 7

Този, когото мъдростта прави силен, трябва да бъде добър, за да запази силата си; иначе ще я загуби. Този, когото мъдростта е направила силен и който чрез доброта може да запази тази сила, все пак няма да бъде уважаван от обикновения народ, ако не покаже достойнство в общуването си с него. Този, на когото мъдростта е дала сила и който е достатъчно добър, за да я запази, а и показва достойнство в общуването си с обикновения народ, въпреки това е лош господар, ако не действа в съзвучие с ритуалите и формите. XV, 32

За казаното, че „Този, който е далеч от стремежи към властта, суетата, омразата или алчността, може да бъде наречен добър“, Учителят рече:

Такъв човек наистина е направил това, което е трудно; но дали трябва да бъде наречен добър, не зная. XIV, 2

Който е с характер, сигурно е добър в речта; но който е добър в речта, не е задължително да е с характер. Добрият човек сигурно има и смелост. Но един смел човек не е задължително добър. XIV, 5

Който наистина е добър, никога не може да бъде нещастен. Който наистина е мъдър, никога не може да бъде объркан. Който е наистина храбър, никога не се бои. IX, 28

Учителят рече:

Който по природа е смел, а страда от беднотията, той няма дълго да се придържа към законите. Който страда много, се превръща в бунтовник, ако не е истински добър. XIII, 10

Учителят рече:

Как може човек да казва, че е наистина изпълнен с любов, щом не може да накара тези, които обича, да напрегнат своите сили, за да се

издигнат до добротата? Как може човек да бъде наречен наистина верен, след като се плаши от това, да упреква тези, с които е свързан във вярност. XIV, 8

Тзе-чанг, приятел на Учителя, каза:

Управителят бе три пъти назначаван на поста си, но нито веднъж не показва никаква гордост; три пъти бе свалян, но никога не показва разочарование. Всеки път съвестно предаваше своя опит на заместника си. Той безкористно представяше интересите на своя княз.

Тзе-чанг попита:

Би ли го нарекъл добър?

Не виждам в поведението му нищо, което да заслужава това звание — *рече Учителят*. V, 18

Учителят рече:

Гладки думи и важничене рядко се срещат у добрите. XVII, 17

Добрият не се обижда от това, че други не зачитат заслугите му; той се грижи само за това, да признае заслугите на други. I, 16

Тзе-чанг попита Учителя Кунг:

Какво означава доброта?

Учителя Кунг рече:

Който осъществи на дело под небето Петте добродетели, той би бил добър.

Тзе-чанг поиска да разбере какво означавало това.

Учителят рече:

Учтивост, далновидност, искреност, старателност, милостивост. Който е учтив, няма да бъде презиран; който е далновиден, печели хората; който е старателен, във всичко има успех; който е милостив, може да очаква добро от хората. XVII, 6

Учителят рече:

Ако се появи истински крал, то още след първото поколение би преобладавала добротата. XIII, 12

Учителят рече:

Ако си заедно с добър човек, винаги мисли как би могъл да следваш примера му. Ако си с лош човек, то погледни в себе си. IV, 17

Ученикът Фан Чи попита:

Какво е мъдрост?

Учителят рече:

Който сериозно се грижи за това, неговите подчинени да получават, каквото им се полага и който респектира демоните и се държи на разстояние от тях — той може да бъде наречен мъдър.

Той каза за добротата:

Добротата се постига едва когато трудните неща се вършат правилно. Който е постигнал това, може да бъде наречен добър. VI, 20

УВАЖАВАЙТЕ РОДИТЕЛИТЕ СИ

Учителят рече:

Един млад мъж трябва да се отнася добре към родителите си вкъщи и към по-възрастните извън дома, да бъде предпазлив в обещанията си, но точен в изпълнението им; освен това трябва да отвръща на всекиго с любезност, но да търси приятелство само с добри хора. Със силите, които му останат, нека се посвети на занимания с изкуствата. I, 6

Благородният Менг-ву-по попита:

Как човек трябва да се отнася към родителите си?

Учителят рече:

Отнасяй се така, че те да няма защо да се тревожат за теб, освен ако става дума за здравето ти. II, 6

Ученикът Тзе Ю попита:

Как трябва да се държим с родителите си?

Учителят рече:

За добри синове днес се смятат тези, които внимават родителите им да имат достатъчно за ядене. Но и при кучетата и конете човек се грижи за това. Ако няма чувство и страхопочитание, то къде е разликата? II, 7

Ученикът Тзе Хсия също попита:

Как трябва да се държим с родителите си?

Учителят рече:

Трудно е да се държиш правилно. Детската пиета се състои не само в това, младите хора да вършат тежката работа, когато трябва

нещо да се направи, или в това, да поднесат на родителите си най-напред вино и храна. Детската пиета е далеч повече от това. II, 8

Учителят рече:

Докато баща ти е жив, виждаш само неговите намерения. Умрял ли е, едва тогава можеш да разбереш дали си способен да ги осъществиш. Който през трите години на скръб води домакинството така, както по време на баща си, той наистина е добър син. I, 11

Някой поиска обяснение за жертвоприношенията. Учителят рече:

Не мога да дам такова. Ако някой знаеше, той би се справил с всички неща под небето също така лесно като мене, когато гледам празната си длан. III, 11

Човек би трябвало да поднася жертва за предците си тъй, сякаш те присъстват — рече Учителят. — Ако при жертвоприношение не участвам с цялата си душа, то все едно, че няма жертвоприношение. III, 12

Учителят рече:

Човек навярно може да възрази по подходящ начин на родителите си. Но види ли, че не успява да промени тяхното мнение, той трябва да се отнесе към тях с уважение; дори и да е разочарован, за нищо не бива да им се сърди. IV, 18

Благородният Менг-и-тзе попита:

Как трябва да се държим с родителите си?

Учителят рече:

Никога не бъди непослушен! Служи им така, както повеляват ритуалите и формите, докато са живи. Когато умрат, ги погребеш и им принеси жертва според ритуала. II, 5

ПАРАБОЛИ
/ІЗ „УЧИЛИЩНИ РАЗГОВОРИ“/

ДАРБАТА ДА УБЕЖДАВАШ

Веднъж, когато князът на Чу поиска да предприеме излет до известната тераса на Чинг, неговият дворцов маршал го посъветва да не го прави. Това много го ядоса и гой се обърна към своя върховен пълководец. А пълководецът веднага заповяда да впрегнат каляската и каза:

— Тази забележителност моят господар не бива да пропусне.

Князът се зарадва много и покани генерала да го придружи при пътуването. След като изминаха около десет мили, генералът самоволно спря каляската и се обърна към господаря с учтивия въпрос, дали той би го изслушал за един миг. Князът отвърна:

— Говорете, учителю!

Тогава генералът започна:

— Казват, че ако един служител е строг и далновиден, то всички почести и всички съкровища на страната не биха стигнали, за да бъде възнаграден достойно. Но който говори с езика на повелителя си, за него всички мислими наказания не биха били достатъчно болезнени и унижителни. Така че, дворцовият маршал очевидно е далновиден и строг служител, а аз съм този, който предпочита да говори с езика на княза. Затова очаквам да ме накажете заслужено.

Князът отвърна:

— Ако бях послушал възражението на дворцовия маршал, то вероятно нямаше да замина за Чинг, но пък и нямаше да се замисля върху това, дали наистина е по-добре да се вслушам в думите на възразяващия, вместо в тези на подмазвача. Преди обаче да ви накажа заслужено, бих искал да чуя защо доброволно се жертвате?

Генералът отговори:

— За да дам възможност на господаря си да размисли без гняв към предупреждаващия дали е мъдро да замине за Чинг. Защото, ако именно Вие заминете, то скоро всички ще искат да отидат дотам и тихият кът ще бъде осквернен от тълпата и скоро опустошен.

Князът отговори:

— Това наистина би било ужасно.

И той заповяда да се върнат.

Когато учителят Кунг чу за тази случка, той рече:

— Генералът действително владее изкуството да убеждава един княз. Десет мили отстъпвал на желанието му, за да го възпре с ум и далновидност пред неволното въвеждане на един глупав, лош обичай.

XIV, 4

НАСЪЩНИЯТ ХЛЯБ

Учителят Кунг веднъж беше на гости у княз Ай. Князът заповяда да донесат на масата праскова и клас просо. Учителят изяде първо класа просо, а после прасковата. Другите гости и придворните едва сдържаха смеха си. А князът обясни на Кунг:

— Класът е даден само за да почисти прасковата; след това се хвърля.

Учителят Кунг отговори:

— Аз знам. Но просото е най-важният от всички плодове на полето. То е за небето и дедите най-висше жертвоприношение. Плодове от дървета има най-различни, а прасковата спада към най-нищожните. Затова никой не я жертва на олтара. Благородният няма да почиства неща с ниска стойност, като използва за целта скъпоценност. Това би означавало да поставиш по-висшето в служба на по-низшето, като почистиш дивораствящия плод на дървото с трудно отгледания плод на полето. Мисля, че това е несъвместимо с истинската култура и противоречи на уважението ми към селянина. Затова аз не поставих просото в унизителна служба, като го използвах според истинското му предназначение: да храни хората.

Князът засрамено каза:

— Правилно постъпихте. XIX, 5

ЛОВЕЦЪТ НА ПТИЦИ

Учителят Кунг наблюдаваше един ловец на птици, в чиято мрежа попадаха само млади птички. Той го попита:

— Защо хващате само млади?

Ловецът отговори:

— Старите са внимателни и затова са трудно уловими. Младите са още гладни за храна и лесно се хващат. Ако младите следваха старите, те също нямаше да бъдат улавяни, а ако старите следваха младите, и те щяха да бъдат лесна плячка.

Учителят Кунг се обърна към учениците си:

— Който се вслушва в предупрежденията на опитния, той избягва щетите. Който смята насладата от примамливи ястия за по-важна, забравя опасността и бива наказван за това. Следователно, всеки сам е отговорен за своето щастие или нещастие. Затова Благородният е предпазлив в решенията си и в избора на личностите, които взема за пример. Опитът на старите е първото стъпало към поддържането на живота. Лекомислието носи на младите само опасности. XV, 7

ЛОШО ПРЕДЗНАМЕНОВАНИЕ

В държавата Лу живееше един човек на име Кунг-шо. Веднъж, когато поиска да направи жертвоприношение, той забеляза, че жертвеното животно е изчезнало. Като чу за това, Учителят Кунг рече:

— Този човек няма да доживее до следващата година.

Скоро след това Кунг-шо наистина почина. Тогава ученици те попитаха своя Учител:

— Откъде знаехте Вие, че Кунг-шо скоро ще умре?

Учителят отвърна:

— Който не се грижи за жертвата, която ще принесе, той вече няма поглед върху домакинското. Който изоставя жертвата, той скоро и себе си изоставя. Такъв човек просто ще загине. За да предвидиш това, не е нужна голяма мъдрост. X, 9

ЗАСРАМВАНЕТО НА СПОРЕЩИТЕ

Вече няколко години двете страни Ю и Юй спореха за един общ граничен район. Тогава техните посредници рекоха:

— Вен, князът на западната империя, е мъдър човек. Нека му възложим решението на нашия спор.

Князете се отправиха към западната империя и когато пристигнаха, видяха с учудване, че селяните си услужват взаимно с плугове и зачитат границите на нивите си. Когато пристигнаха в столицата, забелязаха, че жените и мъжете вървяха по различни страни на улицата и че старите хора не носят никакви товари. Пристигайки в дворците, видяха, че е нещо естествено по-низшите служители да отстъпват пред по-висшите и че по време на аудиенция не спорят помежду си. Тогава князете на Ю и Юй си рекоха: „Колко сме неразумни! Как можем да посмеем да се явим в двореца на мъдрия Вен!“

Засрамени, те се върнаха, заповядаха на войските си де се оттеглят от укрепленията в спорната гранична област и приключиха дългата разпра.

Като чу това, Учителят Кунг рече:

— Това показва, че добрият пример на мъдър княз оказва непогрешимо въздействие. Вен няма нужда да заповядва, хората и така го следват. И не е било необходимо той първо да поучава каращите се князе; те и така са го разбрали. Това е най-добрият път към познанието. X, 10

ЗА ОТМОРАТА

Тзе-кунг наблюдаваше тържеството в чест на реколтата. Учителят Кунг го попита:

— Защо не се радваш като други те?

Ученикът отвърна:

— Хората се държат, сякаш са полудели. Не виждам повод да се радвам до такава степен.

Учителят бе учуден. Той рече:

— Това, че след повече от сто морни дни трябва да настъпи един ден на радост, на ядене и пиене на воля — това ли не разбираш? Да опъваш постоянно лъка, без да го отпуснеш — това дори и най-мъдрите крале на Вен и Ву не биха допуснали. Напрягане без отмора — това те въобще не биха искали! Напрежение в съчетание с почивка — това е правилният, добрият път. XVIII, 3

ЦЕЛТА

Веднъж князете на Чу, Лу и Ше се отправиха заедно към Учителя Кунг, за да чуят от него как биха могли да бъдат приведени в съответствие въпросите на държавното ръководство и изискванията на морала. По пътя те обсъждаха помежду си този труден проблем, навлязоха в спор, но в крайна сметка все пак изведоха някои похвални принципи. След като пристигнаха при Учителя Кунг, те го запознаха със своя проблем. Учителят ги изслуша, но упорито мълчеше. Тогава князете недоволно казаха:

— Най-после стигнахме целта на нашето трудно пътуване, но пак не узнаваме нищо. Нима напразно сме изминали пътя към човека, когото смятат за мъдър?

Учителят отвърна:

— Пътят бе целта. XVII, 4

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.